

Giganci Nauki

<https://gigancinauki.pl/gn/biogramy/83291,Lewinski-Jan-Piotr.html>
2022-09-30, 22:23

Lewiński Jan Piotr

LEWIŃSKI Jan Piotr (19 IX 1876, Lublin – 6 I 1939, Warszawa), geolog i paleontolog. Syn Szczęsnego, handlowca, oraz Zofii z domu Ponińskiej.

Gimnazjum ukończył w Lublinie (1894), po czym studiował geologię na Cesarskim Uniw. Warszawskim i uzyskał pod kierunkiem prof. W. Amalickiego kandydaturę nauk przyrodniczych (1898). Skrót rozprawy ogłosił we „Wszechświecie” w 1899 pt. *O niektórych nowych amonitach jurajskich*. Odtąd zagadnienia stratygrafii tego okresu stanowiły główny przedmiot jego zainteresowań badawczych, stopniowo wzbogacany o problemy kredy, trzeciorzędu i czwartorzędu.

W roku akademickim 1899/1900 L. był asystentem w Katedrze Geologii i Paleontologii macierzystej uczelni; jednocześnie kontynuował badania terenowe w Świętokrzyskiem. Skorzystał z życzliwości Amalickiego i rozpoczął wtedy podróże naukowe, kontynuowane także w latach późniejszych, do ośrodków badawczych za granicą, m.in. do Moskwy, Monachium i Paryża. Nie miał szans na stabilizację zawodową na Cesarskim Uniw. Warszawskim, zorganizował więc w 1901 w warszawskim Muzeum Przemysłu i Rolnictwa (MPiR) usługową Pracownię Geologiczną; zaprosił do współpracy młodzież studiującą w różnych uczelniach Europy (m.in. J. Czarnocki, J. Samsonowicz, S. Małkowski, B. Rydzewski – w przyszłości wybitni specjaliści). Podjął współpracę z Komitetem Geologicznym w Petersburgu, na którego zlecenie wykonywał głównie rozpoznanie geologiczne obszarów planowanych linii kolejowych, studia wód podziemnych na potrzeby miast itp. Te ostatnie we współpracy z firmą „B. Rychowski”, która do Pracowni Geologicznej MPiR dostarczała próbki z wierceń. Na tej podstawie L., wspólnie z Samsonowiczem, ogłosili rozprawę *Ukształtowanie*

powierzchni, skład i struktura podłoża dyluwium wschodniej części Niżu Północno-Europejskiego z mapą i przekrojami (1918), w której przedstawili wglębną budowę geologiczną tego obszaru oraz podziemne zbiorniki wodne.

W ramach czynności Pracowni Geologicznej L. badał podłoże tras kolejowych: Łódź–Kalisz (1902) i Kielce–Herby (1912). Dokonał rozpoznania wód podziemnych na potrzeby dużych miast (Radom, Włocławek, Częstochowa, Kielce, Mińsk Litewski). Badał stosunki geologiczne w Chersońskim (1914). Przede wszystkim zajmował się rozpoznaniem osadów jurajskich obrzeżenia Gór Świętokrzyskich. Uzyskane wyniki ogłaszał głównie w prasie polskiej i rosyjskiej oraz francuskiej i niemieckiej. Wśród nich: *K poznaniu jurajskich otłóżeń wostocznego skłona Kielecko-Sandomirskiego kriaża* (1901), *Przyczynek do znajomości utworów jurajskich na wschodnim zboczu Gór Świętokrzyskich* (1902), *Sprawozdanie z badań geologicznych, dokonanych wzdłuż drogi żelaznej Warszawsko-Kaliskiej* (1904), *Przyczynek do geologii Radomia* (1906), *Utwory jurajskie t. zw. „pasma sulejowskiego”* (1908), *Kellowej i oksford na zboczu zachodnim Gór Świętokrzyskich* (1908), *Pasma Przedborskie* (1909), *Wody artezyjskie w północnej części Królestwa Polskiego* (1910), *Badania geologiczne wzdłuż drogi żelaznej Herby–Kielce* (1912), *Portland i purbek w Królestwie Polskim* (1911), *Utwory jurajskie na zachodnim zboczu Gór Świętokrzyskich* (1912), *Utwory lodowcowe okolic Ojcowa* (1913), *Utwory dyluwialne i ukształtowanie powierzchni przedlodowcowej dorzecza Pszemszy* (1914), *Otwór świdrowy w Mińsku Litewskim* (1915), *Z morfologii i geologii stepów czarnomorskich* (1916).

W okresie kierowania Pracownią Geologiczną MPiR L. był przede wszystkim badaczem stratygrafii (z paleontologią) osadów górnej jury, którym – jako pierwszy w tym obszarze występowania – dał wszechstronny opis, nawiązując zarazem do stosunków geologicznych terenów sąsiednich państw.

Doraźne prace dla przemysłu (wody, podłoże dla tras kolejowych) wynikały ze zleceń, z których jedno dotyczyło sporządzenia mapy geologicznej Zagłębia Dąbrowskiego (studia o Ojcowie i Przemszy). Wtedy L. zainteresował się

także zagadnieniami czwartorzędu (dyluwium).

Intensywne badania terenowe L. łączył z wykładami dla rolników, a od 1906 z zajęciami w TKN (geologia, a później także hydrogeologia) oraz pracą w TNW, którego był współzałożycielem. Od 1915 pracował na UW, zrazu jako wykładowca geologii i paleontologii, później profesor (1920). Doktorat uzyskał na Uniw. Lwowskim (1920).

W okresie międzywojennym kontynuował prace usługowe w celu zaopatrzenia miast w wodę podziemną (m.in. Łódź, Lublin, Radom, Kielce). Z rozpoznaniem dla wodociągu praskiego łączy się praca *Badania hydrogeologiczne okolic Warszawy* (1921), a charakterystyką geologiczną trasy przyszłego metra *Dwa profile geologiczne przez Warszawę* (razem ze S.Z. Różyckim, 1929). Nadal zajmował się rozpoznaniem osadów jurajskich (*Kopalne prądy morskie w Bononie Polskim*, 1921; *Das Neokom in Polen und seine paläogeographische Bedeutung*, 1933; *Budowa geologiczna i ukształtowanie powierzchni okolic Tomaszowa Mazowieckiego*, 1933). W okolicach Tomaszowa Mazowieckiego odkrył nieznane wychodnie osadów dolnej kredy.

L. należał do najczynniejszych badaczy trzeciorzędu i czwartorzędu (m.in. *Die Grenzschichten zwischen Tertiär und Quartär in Mittelpolen*, 1929; *Dyluwium Polski i Danii*, 1930). W pracach swych opowiadał się za trzykrotnym zlodowaceniem w tej części Europy w plejstocenie.

Opisał wiele skamieniałości po raz pierwszy. Ogłaszał także artykuły o charakterze ogólnym: *Uzębienie zwierząt kopalnych* (1923), *Gady kopalne* (1934). Zainicjował edycję serii wydawniczej *Paleontologia Ziemi Polskich*. Niektóre gatunki noszą jego nazwisko. Utrwalony został także w *Przepióreczce* Stefana Żeromskiego.

Jako popularyzator nauk o Ziemi był współautorem *Przewodnika geologicznego po Warszawie i okolicy* (1927) oraz książek: *Historia Ziemi* (1933), *Życie Ziemi* (1934), *Afryka Południowa* (1938), a także podręczników i tłumaczeń zach. literatury popularno-naukowej.

L. był kolekcjonerem monet starożytnych oraz porcelany saskiej (ekspert Muzeum Narodowego).

Aktywnie działał w krajowych i zagranicznych towarzystwach geologicznych, a od 1925 przewodniczył oddziałowi Polskiego Tow. Geologicznego w Warszawie. Był współorganizatorem i pierwszymi przewodniczącym (1932-37) Tow. Muzeum Ziemi w Warszawie.

PSB (S.Z. Różycki); Fleszarowa; Łoza; SBTP (Z.J. Wójcik); Śródka.

Encyklopedia Warszawy (1994); „Rocznik Polskiego Towarzystwa Geologicznego” 1949 t. 19 (J. Samsonowicz); „Rocznik Towarzystwa Naukowego Warszawskiego” 1954, t. 31–38 (J. Samsonowicz).

Zbigniew Wójcik

[Poprzedni](#)
[Następny](#)